

Z zprávy

Filmová adaptace: dialog mezi přístupy

Ve dnech 18.–19. dubna se v německém Greifswaldu konala mezinárodní konference *Film Adaptation: Dialogue among Approaches* (Filmová adaptace: dialog mezi přístupy), kterou pořádalo Centrum literárních a interkulturních studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity ve spolupráci s greifswaldským institutem Alfried Krupp Wissenschaftskolleg. Cílem bylo otevřít prostor pro diskuzi o současném stavu adaptačních studií, jíž by se mohli zúčastnit vědečtí pracovníci z různých pracovišť. Během dvou dní zaznělo celkem šestnáct příspěvků od mluvčích pocházejících z České republiky, Spojeného království, Německa, Švédska a ze Spojených států amerických. Po úvodním slovu Petra Bubeníčka a uvítacím prosluvu Christiana Suhma byly předneseny referáty teoretické, žánrové, poznatky z oborů translatologie a intermediality i mnoho případových studií.

Referáty teoretické

Thomas Leitch konferenci zahájil tématem *Adaptation, Translation, Illustration* (Adaptace, překlad, ilustrace), v němž nastínil, jaké vztahy panují mezi translatologií a adaptačními studií a co by se disciplíny od sebe mohly navzájem naučit. Jako shodný faktor obou oblastí uváděl, že v současné chvíli jejich odborní pracovníci vědí, čeho by se měli vyvarovat, ale chybí jim jednotná koncepce, jak naopak postupovat tím „správným“ způsobem. Poté si kladl otázku možné přínosnosti ilustračních studií, která ještě nejsou zformována, tj. existují práce o ilustracích, avšak žádná věda, jež by je sdružovala, zastřešovala, rozvíjela teoretické podklady a dodávala metody.

Kamilla Elliottová v příspěvku *Adaptation Studies and the Formal-Cultural, Textual-Contextual Divide* (Adaptační studia a rozdělení formálně-kulturní a textuálně-kontextuální) shrnula historii vztahů formálních a kulturních studií, mezi nimiž v průběhu času vznikla propast, jež se jen obtížně překonává. Na konci Elliottová předstřela dvě cesty, jež by mohly oba přístupy opět sblížit: formální teorie by se měla pokusit zmodernizovat svou nynější podobu a postmoderní kulturní badatelé by měli projevit snahu vykročit při interpretacích ze svých úzkých zaměření (např. na teorii konzumu).

Joseph Garnarz představil svou práci *The Theory of Significant Film Variation* (Teorie podstatných filmových změn) na příkladu německého filmu *Modrý anděl* (*Der Blaue Engel*), který je adaptací románu Heinricha Manna *Profesor Neřád*. Teorie klade důraz na finanční stránku filmové produkce, jež je mnohem závislejší na množství platícího obecenstva než knižní trh a to může motivovat nejružnější úpravy ve snaze přizpůsobit se cílové skupině diváků.

Referáty žánrové a historické

Vystoupení Petra Mareše *Lemonade Joe and Count Teleki. On Parodies of Popular Genres in Czech Cinema and Their Literary Basis* (Limonádový Joe a hrabě Teleke) se věnovalo českým filmovým parodiím populárních žánrů a jejich literárním předlohám. *Limonádový Joe* byl uveden jako příklad parodie westernu a *Tajemný hrad v Karpatech* jako groteskní dobrodružný příběh podle Julese Vernea. Mareš poukázal na skutečnost, že parodie představovala během vlády komunistického režimu často nejsnazší způsob, jak se s těmito v oficiální podobě nevítanými žánry mohli diváci seznámit.

Lucie Česálková prezentovala svou studii *Czech Film Avant-garde of the 1930s and the Adaptation across Media* (Česká filmová avantgarda 30. let a adaptace napříč médii). Podle Česálkové byly hranice české filmové avantgardy, která se nikdy nerealizovala jako oficiální hnutí, často definovány příliš úzce. Jako jeden z příkladů uvedla film Otakara Vávry a Františka Piláta *Světlo proniká tmou*, jenž měl původně ztvárnovat Wolkerovu *Baladu o očích topičových*, avšak stal se „pouhou“ studií světla a pohybu.

Kyle Meikle přinesl téma *Notes from the Adaptation Underground* (Poznatky z adaptačního podsvětí) věnované pornografickým adaptacím, jež využívají koster známých textů, aby je naplnily sexuálním obsahem. I v tomto žánru jsou to často právě adaptace, které získávají oficiální ocenění – například AVN Award.

Translatologie a intermedialita

V příspěvku *Adaptation and Translatology* (Adaptace a translatologie) charakterizoval Zbyněk Fišer zásady, jimiž by mohlo funkcionalistické překládání přispět teorii adaptace: Tvůrce se přednostně řídí očekávanou komunikační situací cílového textu v cílové kultuře, zachovává přitom sémantickou kontinuitu mezi výchozím a cílovým textem a ke svému úkolu přistupuje tvořivě, nikoli mechanicky. Svůj výklad doplnil příklady ze studentských překladů experimentální poezie.

Lars Elleström se věnoval tématu *Adaptation within the Field of Media Transformation* (Adaptace v oblasti proměny médií). Za pomoci několika schémat ilustroval, jakým způsobem cestují obsahy děl mezi médii, jejichž specifická je nutné při jakémkoli rozboru brát v úvahu, jinak bude interpretace zavádějící. Zatímco narativní struktury je možné přenášet z jedné mediální „schránky“ do druhé, jiné kvality se dají zachytit jen do určité míry – například máme-li před sebou pouze obrazovou adaptaci hudební skladby.

Případové studie

Petr Málek se konference nemohl zúčastnit a jeho příspěvek *Adaptation as Palimpsest: Literary Contexts of Cinema* (Adaptace jako palimpsest: literární kontexty filmu) za něj přednesla Zuzana Fonioková. Autor představil adaptaci *Babičky* Boženy Němcové

z roku 1940. Film měl vzdorovat nacistické okupaci zdůrazněním vesnické idyly a prostých lidí, kteří ji zabydlují a představují zdravé, silné jádro národa. Titulní postava je téměř ztotožněna se Svatou Matkou Boží a v samém úvodu se připomíná „naše paní“ Božena Němcová, jako nesmrtelná autorka, jejíž duch je věčný.

Peter Steiner analyzoval ruský film: *Defamiliarizing Law: Shklovsky/Kulesha Adapting London* (Ozvláštněný zákon: Jack London v adaptaci Šklovského/Kulešova). Autoři adaptace povídky, původně zasazené do prostředí americké divočiny, změnil satiru v psychologické drama a topografie se ve filmu omezila na chatrč, řeku a „Čechovův“ (visí-li na stěně puška...) strom, který na konci poslouží jako popraviště.

Christine Geraghty ve svém vystoupení *Setting and Performance in Adaptations of "Bleak House" (1852)* [Prostředí a herecké výkony v adaptaci románu *Ponurý dům* (1852)] porovnávala dvě zpracování Dickensovy literární předlohy, a to z roku 1985 a 2005. Zaměřila se na to, jakým způsobem přispívá k vykreslení děje prostředí, například rozdílem mezi vybavením obydlí v teplých nebo naopak studených barvách. Na paralelní scéně z obou verzí pak ukázala, jak moc může vyznění epizody změnit postoj herce – jestli sedí či stojí a zda ostatním postavám čelí, nebo se od nich odvrací.

Referát Eckarta Voigtse *Anti-Essentialist Adaptation: Aggregate Alice: or A Grin without a Cat* (Antiesencialistická adaptace: Soubor Alenek, aneb Škleb bez kočky) tematizoval *Alenku v Říši divů*, v návaznosti na Darwinovu teorii vývoje druhů, jako samostatný kulturní druh, jenž se nutně bude měnit a přizpůsobovat novému prostředí. Pojítkem mezi každou novou adaptací a literární předlohou se stává samotná postava Alenky. I kdyby se prakticky vše změnilo, ve vzduchu se stále bude vznášet kočičí škleb.

Jørgen Bruhn sledoval audiální stránku filmového média v práci *Now a Major Soundtrack – Madness and Music in Shutter Island* (Důležitý soundtrack – Šílenství a hudba ve filmu *Prokletý ostrov*). Upozornil, že by se vědci při zkoumání adaptací měli více soustředit na jejich hudební doprovod, neboť tvoří nedílnou součást díla. V *Prokletém ostrově* vidíme a slyšíme ve vzpomínkách jedné z postav, jak v kanceláři nacistického velitele hraje skladba Gustava Mahlera. Tento výběr neodráží pravděpodobnou realitu, ale slouží jako kontrast, neboť hudba židovského skladatele přežila nacistický režim.

Studie Miroslava Kotáska *Upstream into the Heart of Darkness: A Meditation on Exploring and Creating Space* (Proti proudu do Srdce temnoty: Přemítání nad objevováním a vytvářením prostoru) se zabývala australským dokumentem Davida Barisona a Daniela Rosse *The Ister*. Ten výjimečným způsobem adaptuje myšlení německého filozofa Martina Heideggera, neboť pouť za porozuměním filozofickému učení nachází paralelu ve fyzickém putování po řece Dunaji, od ústí až k prameni, k samému srdci věci.

Příspěvek Martina Holtze *Narrative Situation and Agency in Stephen Crane's and John Huston's The Red Badge of Courage* (Narativní situace a její působení v *Rudém odznaku od-*

vahy Stephen Cranea a Johna Hustona) byl zaměřen na námět válečný. Holtz na několika scénách ilustroval, že zbabělost literárního hrdiny, kterému chybí sebekontrola, se snaží filmová postava skrýt před ostatními obyvateli fikčního světa, ale když se odvrátí od nich, odhaluje se díky pohledu kamery divákům.

Konferenci uzavřel Petr Bubeníček referátem *Romance for Bugle: Adaptation as Metamorphosis* (*Romance pro křídlovku*: Adaptace jako metamorfóza). Autor básně a scénárista filmu František Hrubín sice pro účely filmu zjednodušil časovou osu, ale zároveň kladl velký důraz na to, aby zůstal zachován účinek básně – to co vidíme, slyšíme, cítíme a čeho se můžeme dotknout. Mýtus o Faethonovi, který žádal dar nad své síly, se nám v adaptaci přibližuje v podobě věčné touhy po něčem, co nám uniká.

Konference svedla dohromady osobnosti, jež by se za normálních okolností neměly možnost setkat, a pestrost příspěvků ukázala, jak rozmanité přístupy se mohou při studiu adaptací uplatnit. Diskuze k jednotlivým blokům byly živé a často pokračovaly i po skončení oficiálního programu. Konference tedy splnila svůj cíl a může být zhodnocena jako významné, inspirativní a odvážné vykročení správným směrem.

Jana Vrzalíková